

Γυναίκες καί πολιτική

τῆς Μαρίας ντέ Λούρντε Πιντασίλγκο

(Μετάφραση Ρένας Λάμψα ἀπό τό περιοδικό «Femmes en Movement»)

Ἡ Πιντασίλγκο, πού τό 1979 ἔγινε γιά ἓνα σύντομο χρονικό διάστημα πρωθυπουργός στήν Πορτογαλία, εἶχε γίνει τό 1974–75 ὑπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν καί τό 1975 Πρεσβευτής τῆς Πορτογαλίας στήν Οὐνέσκο. Εἶναι μηχανικός βιομηχανικῆς χημείας κι ἔχει διδάξει πολλές φορές στά Πανεπιστήμια τῆς Βοστώνης, Χάρβαρντ, Μόντρεαλ, κ.ἄ. Τό 1980 δημοσίευσε στή Γαλλία τό βιβλίο «Νέοι φεμινισμοί», πού ἔκανε ἄρκετό θόρυβο. Εἶναι λοιπόν πολύ ἐνδιαφέρον νά γνωρίζουμε τίς σκέψεις μιᾶς γυναίκας μέ τόση κοινωνική καί ἀκαδημαϊκή δράση πάνω στά θέματα τῆς πολιτικῆς σχετικά μέ τή γυναίκα.

Αυτό το θέμα μπορεί να το δει κανείς από διάφορες σκοπιές. Μερικοί το εξετάζουν αποκλειστικά απ' την πλευρά της πρόσβασης της γυναίκας στις πατροπαράδοτες εκφράσεις της πολιτικής ζωής. Αυτό θα μάς οδηγούσε στο ν' ανακαλύψουμε τις κοινωνικές προκαταλήψεις που υπάρχουν για το γυναικείο φύλο και να καθορίσουμε τους εξελικτικούς στόχους που θα μάς βοηθήσουν να τις ξεπεράσουμε.

Άλλοι πάλι άρκονται στο να καθορίζουν τους πυρήνες της πολιτικής ζωής όπου απουσιάζει ή γυναίκα ή όπου η παρουσία της είναι ήδη μια πραγματικότητα. Καί κατά συνέπεια να καθορίζουν τη σημασία και τη δυνατότητα αυτής της παρουσίας. Κι' οι δυο αυτές σκοπιές του θέματος είναι άσφαλώς πολύ σημαντικές. Έγώ όμως δεν θα τις θίξω. Θά προσπαθήσω σήμερα να εξετάσω αν, που και πώς ή επέμβαση των γυναικών στην πολιτική ζωή φέρνει νέα στοιχεία στην κοινωνικοπολιτική σκηνή.

Πρέπει να καθορίσουμε ποιές είναι οι συνθήκες που θα βοηθήσουν ώστε οι γυναίκες, παίρνοντας μέρος στην πολιτική, να μην οδηγούνται σ' έναν μιμητισμό του υπάρχοντος συστήματος αλλά, αντίθετα, να τό στρέφουν προς καινούργιους στόχους.

Πρέπει να προσπαθήσουμε να δούμε αν οι γυναίκες, στην πολιτική όπως και σ' άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής, κάνουν ν' αναφαίνονται άλλες διαστάσεις στο ανθρώπινο γένος και μεταβάλλουν κατ' αυτό τον τρόπο, με τό να τις ευρύνουν, τις πιθανότητες της κοινωνικής αλλαγής.

Όταν μιλάμε για τή συμβολή της γυναίκας στην πολιτική ζωή, σκεπτόμαστε άμέσως πώς θα μπορέσουμε ν' αυξήσουμε τή συμμετοχή της στά κέντρα αποφάσεων.

Χρησιμοποιούνται πολλές μέθοδοι γι' αυτό: Απ' τήν αλλαγή νοοτροπίας στην εκπαίδευση ως τις δομικές αλλαγές και τήν καθιέρωση, λ.χ., υποχρεωτικών ποσοστών παρουσίας των γυναικών.

Τό μεγάλο έρωτημα που τίθεται θεωρητικά, και που ή πρακτική τονίζει ακόμη περισσότερο, είναι τό

έξης: Οί γυναίκες, στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας, δέν διαιωνίζουν τελικά τό σύστημα; Απ' τή μιá πλευρά πρέπει να προσαρμοστούν στον κόσμο της εξουσίας που έχει δημιουργήσει ό άντρας, με τις ιεροτελεστίες του, τούς μύθους του, τις λειτουργίες του, που τις βλέπουμε στην όθόνη της τηλεόρασης, κι' από τήν άλλη πλευρά, αν είναι διατεθειμένες να κάνουν κάθε θυσία για να «φτάσουν», θά ενισχύσουν τήν ιδέα πώς μόνο οι εξαιρετικές γυναίκες μπορούν να φθάσουν «τόσο ψηλά».

Η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών που παίρνουν μέρος στους μηχανισμούς της πολιτικής εξουσίας εισχωρούν, συχνά χωρίς να τό ξέρουν, από στοιχειώδη ανάγκη επιβίωσης, στον μιμητισμό του πολιτικού κόσμου που έχουν δημιουργήσει οι άντρες.

Η παρουσία των γυναικών στην πολιτική ζωή μόνο και μόνο για ν' αυξηθεί ό αριθμός τους κινδυνεύει να μήν έχει καμιά έννοια, ούτε για τις ίδιες τις γυναίκες (πρός τί να σπαταλούν τήν ενεργητικότητά τους για να τρέφουν ένα σύστημα που ραγίζει απ' όλες τις πλευρές;) ούτε για τήν κοινωνική αλλαγή (άφου οι γυναίκες ενισχύουν έτσι τό STATUS QUO» αντί να τό κλονίζουν).

Μήπως νομίζετε ότι θέλω να πώ ότι δέν πρέπει να εντεινουμε τήν γυναικεία πρόσβαση στην εξουσία; Καθόλου μάλιστα!

Κι αυτό για δύο λόγους: Γι' αυτό που ονομάζω κατάργηση των απαγορεύσεων, και για κείνο που μπορεί κανείς να θεωρήσει σαν αλλαγή τής ποσότητας σέ ποιότητα.

Η κατάργηση των απαγορεύσεων

Άκόμα κι' αν υποθέσουμε πώς οι γυναίκες δέν θά φέρουν, προς τό παρόν, τίποτα τό καινούργιο, ή παρουσία τους σ' όλα τά κλιμάκια της εξουσίας έχει άξια αυτή καθεαυτή.

Τό ένα ή τό άλλο λειτουργήμα, στή φαντασία του κόσμου, δέν θά συνδέεται πιά μοναδικά με τούς άντρες. Τό γεγονός ότι οι γυναίκες, στην πολιτική όπως και σ' όποιον

άλλο τομέα δραστηριότητας, αναλαμβάνουν καθήκοντα που, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, τά ασκούσαν συνήθως άντρες, σημαίνει ότι ή απαγόρευση έχει καταρτηθεί. Κι' άλλες γυναίκες θά μπορέσουν να τό κάνουν, σέ άλλες στιγμές. Δέν είναι πιά αποκλειστικά άντρικό δικαίωμα, ούτε αποκλεισμένος τομέας. Άλλωστε, τό γεγονός ότι οι γυναίκες ανήκουν σέ μιá ομάδα που υποφέρει διακρίσεις αλλά που αποτελεί τήν πλειοψηφία στην κοινωνία, κάνει τήν εισβολή τους σέ θέσεις που δέν τούς ανήκουν πατροπαράδοτα να έχει ιδιαίτερη άξια. Περισσότερο από κάθε άλλη ενέργεια, αυτή ή παρουσία θέτει υπό άμφισβήτηση τις κάστες, τήν τάξη των διακεκριμένων. Ό δρόμος που ανοίγουν οι γυναίκες μπορεί να είναι δρόμος για όλους, μικραίνοντας τό χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στις μάζες και τούς πολιτικούς υπεύθυνους.

Μέ τήν παρουσία των γυναικών σ' αυτά τά επίπεδα, μου φαίνεται πώς τίθεται υπό άμφισβήτηση τό αν πρέπει οι τεχνικοί της πολιτικής να τήν ιδιοποιούνται ολοκληρωτικά. Τό σύγχρονο Κράτος αποτελείται από όλο και πιό σύνθετους και γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, κι' αυτό οι μηχανισμοί φαίνονται να είναι κατανοητοί μόνο σ' εκείνους που βρίσκονται στην πλευρά όπου συνδέονται όλοι οι μηχανισμοί, είτε λόγω χρήματος είτε λόγω τής γέννησής τους. Κι' έτσι έχει δημιουργηθεί μιá κλειστή λέσχη (ή μάλλον πολλαπλές λέσχες) που άσχολεται με τά δημόσια περιορίζοντας τήν πρόσβασή της σ' εκείνους που γνωρίζουν τήν σχετική τεχνική.

Η σημασία της παρουσίας των γυναικών, εκτός απ' τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τό έργο που αναλαμβάνουν, έγκειται στο ότι αποτελούν ένα επιχείρημα για τον μη επαγγελματισμό της πολιτικής.

Άκόμα κι' οι γυναίκες που είναι τεχνοκράτες ταυτίζονται, είτε τό θέλουν είτε όχι, με τούς μη επαγγελματίες. Απ' αυτή τήν πλευρά, ή παρουσία τους είναι ένα κοινωνικοπολιτικό επίτευγμα για όλους.

Ἡ ποιοτική ἄνοδος

Ἡ ποσοτική αὐξηση δέν ἔχει μεγάλη σημασία ἂν δέν φέρνει καί τήν ποιοτική. Σ' ὅλα τά επίπεδα τῆς ζωῆς, ἡ ποσοτική συσσώρευση, ἀπ' τή στιγμή πού ξεπερνάει ἕνα ὀρισμένο επίπεδο, προκαλεῖ ποιοτική ἄνοδο. Τό ἴδιο ἰσχύει σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν γυναικεία πρόσβαση στήν πολιτική σφαῖρα.

Ἐπειδή υπάρχουν γυναῖκες σέ διάφορα κλιμάκια τοῦ πολιτικοῦ μηχανισμοῦ, ἐπειδή ὁ ἀριθμός τους αὐξάνει, θ' ἀκούγονται καί φωνές πού μιλοῦν διαφορετικά. Ἡ ποσότητα θά ἐπιτρέψει νά δημιουργηθοῦν νέες μορφές πολιτικῆς ἐνέργειας. Μέ ἄλλα λόγια, μέσα στήν ἰσότητα καταγράφεται ἡ διαφορά. Ἐπειδή ἀκριβῶς πολλές γυναῖκες ἔχουν ἀποκτήσει τό δικαίωμα τῆς ἰσότητας, μερικές μποροῦν νά ἐκδηλώνουν τήν προσωπικότητά τους διαφορετικά.

Δημιουργεῖται λοιπόν μιά ἀμοιβαία γονιμότητα ἀνάμεσα στήν «ὀριζόντια» (παγκόσμια) καί τήν «κάθετη» (γυναικεία) κουλτούρα.

Ἀρχικά ὑπάρχει ὁ ὄγκος τῶν γυναικῶν πού ἡ ἱστορική ὥθηση τίς ὀδηγεῖ πρὸς τήν ἔννοια τῆς ἰσότητας, ἀλλά πού κινεῖται μέσα σ' ἕνα θηλυκό τρόπο ὑπαρξῆς.

Κατόπιν, μερικές γυναῖκες κατορθώνουν νά φθάσουν σέ ἀντρικά ἐπαγγέλματα. Οἱ περισσότερες ταυτίζονται: Περνοῦν, σέ σχέση μέ τίς ἄλλες γυναῖκες, ἀπ' τήν ἄλλη ὄχθη (ἐδῶ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τοῦ διαχωρισμοῦ ἀνάμεσα στίς γυναῖκες).

Ἀλλά ἀπ' τή στιγμή πού ἕνας ἀρκετά μεγάλος ἀριθμός γυναικῶν καταλαμβάνει τέτοια ἐπαγγέλματα, μερικές θά ἀναδείξουν τήν ἰδιαίτερη κουλτούρα τους σάν μοναδικό

μέσο ἐπιβεβαίωσης τῆς προσωπικότητάς τους καί γιά ν' ἀποκτήσουν μιά «ἄλλη θέση». Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς κουλτούρας ἐκδηλώνεται, κι' ἡ ἀλληλεγγύη ἀνάμεσα στίς γυναῖκες ὑφαίνεται σέ ἀνάλογο σημεῖο μ' αὐτό ὅπου ἔχει φτάσει ὁ ἀντρικός κόσμος (ἐδῶ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς διάκρισης ἀνάμεσα στίς γυναῖκες καί τήν κυριαρχοῦσα κουλτούρα καί τῆς κατολίθωσης πρὸς τόν προφορικό νεο-φεμινισμό).

Ἡ ἐπόμενη στιγμή θά εἶναι ἐκείνη ὅπου ἡ «κάθετη κουλτούρα» θά κλονίσει τήν «ὀριζόντια κουλτούρα», θά τήν θέσει ὑπό ἀμφισβήτηση. Τί μπορεῖ νά συμβεῖ; Δέν πρόκειται καθόλου γιά ἀντικατάσταση μιάς κουλτούρας (ἀντρικῆς στήν περίπτωση) μέ μιά ἄλλη (γυναικείας), γιατί ὁ κλονισμός τῆς κυριαρχοῦσας κουλτούρας θά ἐπιφέρει ἀλλαγές ἀκόμα καί στή γυναικεία κουλτούρα. Τί θά γίνει τότε; Νά κάτι πού δέν μποροῦμε ἀκόμα νά περιγράψουμε.

Ἀπό τήν μηχανιστική στήν δημιουργική ἐξουσία

Δέν θάθελα νά τελειώσω αὐτές τίς σημειώσεις χωρίς νά προσθέσω ὅτι, μέ τόν τρόπο πού βλέπω ἐγώ τά πράγματα, ἡ ποιοτική διαφορά μπορεῖ νά καταλήξει στήν γέννηση νέων καταστάσεων. Ἡ συνειδηση τῶν γυναικῶν σάν νέου κοινωνικοῦ συστήματος, κερδίζοντας διαφορετικές διαστάσεις, εἰσάγει νέες δυνατότητες στόν κόσμο τῆς πολιτικῆς.

Μιά βασική ποιοτική ἀλλαγὴ εἶναι ἐκείνη πού καταγγέλλει τήν μηχανιστική ἐξουσία τῆς κοινωνίας μας: Τήν ἐξουσία ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας,

ἐπειδή σιωπᾷ ἡ πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων, μποροῦμε ξαφνικά καί χωρίς νά ὑπάρχει σαφὴς ἀπόφαση τοῦ Ρήγκαν ἢ τοῦ Μπρέζνιεφ, νά βρεθοῦμε στόν πυρηνικό ἐφιάλτη, μόνο καί μόνο ἀπὸ ἀδράνεια τῶν μηχανισμῶν.

Πλαί σέ μιά τέτοια ἐξουσία εἶναι ἀπαραίτητη ἡ δημιουργική καί ἀφάνταστα εὐαίσθητη «ἡγετική» ἐξουσία. Εἶναι κάτι δύσκολο βέβαια. Ἀλλά εἶναι κι' ἡ μόνη πού παραμένει ἀνθρώπινη. Γιατί ἡ μηχανιστικὴ ἐξουσία κάνει τοὺς πιὸ μέτριους Προέδρους νά μποροῦν ν' ἀποφασίζουν γιά τίς ζωές μας. Ἐννοεῖται βέβαια πὼς ἡ ἐξουσία θ' ἄλλαζε φύση. Δέν θ' ἀπογυμνωνόταν μόνο ἀπ' τό τελετουργικὸ της στοιχεῖο, πράγμα πού εἶναι ὡστόσο πολὺ ἐπείγον, ἀλλά θά γινόταν συγχρόνως πράξη καί ποίηση, καθημερινὴ πρακτικὴ μιάς διοίκησης μέ συγκεκριμένους σκοπούς, μιάς συμβολικῆς συλλογικῆς προσπάθειας πού θά ἀρχόταν ἀπὸ τήν πηγὴ τῶν ἐνεργειῶν μας, τῶν ἱστοριῶν μας καί τῶν ζητημάτων μας.

Εἶναι τῆς μόδας νά λέει κανεὶς, πὼς δέν ὑπάρχει ἱστορία μέ κεφαλαῖο I. Ὅμως δέν ὑπάρχει ἱστορικὴ ἐξέλιξη ἂν δέν ξεπροβάλει μέσα ἀπ' τά γεγονότα ἡ ἀνεξάντλητη πηγὴ τῶν ἐρωτημάτων μας, τῶν διαφορῶν γιατί καί πρὸς τί. Μόνο μέσα ἀπ' τό συμβολικὸ μπορεῖ νά διατηρηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση ζωντανὴ καί ἰκανὴ νά κινητοποιήσει ὅλο τό κοινωνικὸ σῶμα. Εἶναι ὑπερβολικὸ νά ὑποθέσει κανεὶς πὼς ἡ προσφορά τῶν γυναικῶν θά ἐκδηλωθεῖ πρὸς αὐτὴ τήν κατεύθυνση;